

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњег у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дониси и претплата шаљу се: Уредништву „Школског листа“ у Сомбор.

Бр. 5. У Сомбору 15. марта 1884. Год. XVI.

МНОГОЈЕЗИЧНОСТ У ВАСПИТАЊУ.

Чешки написао *Др. Г. Линднер.*

Наш век са својим жељезницама и веома развијеним саобраћајним средствима наклоњен је у великој мери многојезичности. Ако је икад важила, данас важи заиста стара пословица: »Quot linguas calles, tot hominis vales« (кољико језика знаш, за толико људи вредиш) Са свију страна слушамо како се пева хвала многојезичности, па и васпитање баца се свом енергијом на ту страну и постаје полиглотно (многојезично.)

Није нам намера, да обарамо цену користи, коју даје знање многих језика. Сваки језик је освећена скриња, напуњена адићарима духа. Свака реч, коју не само изустимо, него ју и мишљу пропраћамо, свака реченица, коју не само изговоримо, него ју и схваћамо и ћутимо, сваки књижеван производ, у ком уживамо, такви су мили адићари.

Сваки тај адићар има свој особити, рекао бих јединствени карактер, унесен у њега духом дотичнога језика — карактер, који се не да никаквим преводом, никаквом прерадом у другом језику протумачити без губитка своје јединствености. Цео дух човечански уложен је у те адићаре, и што их више има ко, у толико је богатији.

Познавањем другог и трећег језика ступамо некако у нове палате, у другом слогу (штилу) подигнуте и украшене. Свет познања се у нама другим начином рефлектује и хармонично допуњује.

О *практичној* вредности језика није заиста нужно, да се много проповеда, јер је многојезичност неопходан захтев нове веке образованости и управо због тога је она важна ствар у васпитању.

Ипак има и многојезичност своје опасне поноре, стране, према којима морамо да будемо опрезни.

Пре свега расцеп особности двојакешћу граматикалних облика, у којима налвзи свој израз. Немојмо мислити, да је тај израз у два или више језика адекватан или потпуно истоветан. Ма била *мисао*, коју исказујемо било којим граматикалним обликом, у два језика приближно иста (што одлучно перичемо, чим се тиче сложенијих и апстрактнијих ствари) — нежни печат *осећаја* потаре се више мање, ма како се трудили, да израз, у који су уткани ти осећаји, заменимо изразом у другом језику.

На том се управо оснива *недостижна важност и улив матерњег језика*. Говорио човек ма десет језика: тако, као помоћу матерњег не може да се изрази ниједним од тих језика. Срце његово ипак виси и борави само на тим драгим му облицима, и то већ с тога, што се његово срце управо развијало, кад се дух почео да пуни благом матерњег језика. И кад когод зна више језика: помолити се Богу, осећаје своје саопштити пријатељу или пријатељици, речју: срце своје излити, у ниједном језику неће умети то потпуније да учини него у матерњем!

И кад неби био језик оружје у борби за народну хегемонију, већ с тога гледишта било би појмљиво, што сваки народ чува свој језик као освећени паладијум.

При учењу језика матерњи је језик природна ризница целе језикословне системе, и то већ с тога, што су знаци и звуци матерњег језика по времену први. *Односе се право на ствари*, а знаци свакога следећег језика, који учимо, односе се на ствари или мисли тек посредно, т. ј. помоћу већ познатих израза матерњег језика. Јасно је као сунце, да та посредна веза не може да буде тако јака и трајна, као оно непосредно спајање знакова и ствари.

Здружити цео свет околних предмета и појава са одговарајућим знацима језика, то је тако огроман посао, да не можемо доста да се надивимо, како приближно савлада дете ту херкулску задаћу за две три (прве) године. После те три године настаје опет даљи рад спајања и разликовања, ком је цел, да се све, што дете уме да именује, доведе у одговарајући ред. То је почетак *логичког* рада, детиње *суфене* почиње ту да се развија.

Тај логички рад траје истина кроз цео даљи течај живота, јер човек никад не доучи: али тако интензиван и видан није никад, као у првом нежном добу детињства.

Да се миран напредак тог делања, које дете врши без

свакога учитеља, самим напутком природе, дакле *самостално* и које је баш због тога *негово соиствено дело**) и ризница свију будућих душевних слика, *ничим не наруши*, на то мора бити управљена главна педагошка пажња у том добу васпитања.

А тај природан и слободан течај првог укристализовања духа збиља се и то неумесно нарушава, кад долазимо шестогодишњем или можда већ трогодишњем детету са другим језиком!

Детиња мисао одвраћа се тим од *ствари*, које се трудила да схвати *називима матерњег говора* и којих својства и одношаје трудила се да сазна само очигледношћу простим својим, али самосталним суђењем (ватра пали, гвожђе је тешко, црно, храпаво итд.) и увлачи се насилно у нову, непознату јој област *другог језика*. Ту јој се налаже, да недовршени још рад спајања ствари са вештачким знацима с нова започне и то на основу другог језика.

Још је странац у првом, али њему веома милом *кругу ствари* (очигледних предмета и догађаја), једва је почело те ствари да срачњује и уређује — још је странац и у *другом кругу*, у кругу матерњег језика, ког богатство назива и облика није могло досада да сазна: а већ се уводи у *трећи круг*, у круг нових конвенционалних знакова, на којима дете не открива ништа интересантнога. У место да дело своје продужи, мора сазнање, до ког је дошло својим радом, да претаче у нове конвенционалне знакове. Суровост!

Дете поднесе тај експеримент, али само на штету природног развика духа и мишљења. Од чилога, са својом околином упознатог, *премишљајућег васпитаника*, који се о оном, што види и *премишља*, правилно изражава у познатом матерњем језику, *направили смо - чапалаја!*

Познавао сам *красне екземпларе* таквих жртава, којих су родитељи особито уживали, што говоре чешки и немачки, а можда и француски, али сам посматрао у њих највећу невестину, не само у погледу изражавања ма у ком језику, него и у погледу сазнавања и суђења уопште, поглавито сам пак примећивао неку недетињску и нелепу тромост мишљења, које због експеримента са језицима није могло да се развија.

*) Неће дуго трајати и настаће други начин формисања духа, који није више самосталан рад васпитаника, него насилно уливање концентрованог наставног градива у школема.

Правило наше у васпитању нека буде дакле: *Најпре основ, после галерије, најпре матерњи језик и тек доцније*) други језици, или по Коменскоме: најпре ствари, за тим знаци!*

(Česká škola.)

*) Кад би се у врло извештаченим приликама данашње развијене цивилизације могло да говори о *природном* васпитању, рекао бих: „Пре 12. године никакав други (жив) језик!“; али пошто је знање језика данашњим даном веома нужно, а памтење са годинама слаби, могла би се *осма година* да означи као најнижа граница за ступање другога живог језика у васпитању.

ПОЗИВ УЧИТЕЉЕВ.

(Свршетак.)

То је учитељ ко слободу љуби. Заиста слободу, али не самовољу. Праву моралну слободу, а не егостичне страсти. Слободан бити од сваке страсти, од сваке предрасуде и таме. Слободно се кретати у границама моралног и државног закона. Слободно душу своју однеговати, а не продати је, да други по страстима својима њоме управља. Слободно изказивање својих мисли, које иду на корист и напредак свога народа, своје цркве и своје домовине; но опет велимо у границама морала, пристojности и учтивости. Слободно се може радити само о оном у чему смо подпуно научени и извежтбани. Зато сваки учитељ свако питање, које се дотиче школе, вародне просвете и напредка треба да ваљано и подпуно добро проучи, да може право о њему судити и при спровађању истога у дело достојно учествовати. Дакле задатак је учитељев да буде упознат са свима одношајима школе према осталим факторима васпитања, и да дела на моралном и просветном унапређењу свога народа.

То је учитељ ко љубав хоће. Учитељ мора знати љубити, иначе неможе бити у правом смислу учитељ. Он мора са свом њежношћу љубави своје васпитанике да предусрета, да их прими у недра своја, као своје највеће благо. Отуђује ли их од себе то није учитељ. — Учитељ као и свештеник мора знати љубити, чиме ће учити љубити и љубав у народ засађивати. Љубав се расађује само школом и црквом. Ваља омилиити сваку ону радњу и малом и великом, која се извршује преко оба ова чиниоца. Из љубави изилази слога, из слоге благостање народно, а благостање народно увенчава својим плодом и цркву и школу, а по томе и оба њена раденика.

Истина да ове постављене три врлине не дају се свима људима једним начином усадити, али зато је баш учитељ и свештеник позват да гледају сва могућа средства, којима ће што више срдаца овим врлинама да облагороде. —

Учитељ је душа школе. Од њега зависи у каквом ће духу да васпита он своје васпитанике. Истина да се врло много важности мора полагати на васпитање деце у породици. Прво и најважније је васпитање деце у породици, јер отац, који носи на себи име то, а не уме ваљано хришћански да васпита своју децу није заслужан тога имена; он треба да је тумач свете религије, да је тумач заповести Божијих и св. Еван-

гелија, он треба да је у својој породици и свештеник и владика, једном речи све и сва. А особито се мора старати да у свему предходи својој породици добрим примером. Не само да мора своју децу добро научити речима, којима ће се Богу да моле, него и те речи у дело да приводе. Мора их чувати од сваког неваљалства, поганих примера, који децу на зло наводе и упропашћују. — Таково право домаће васпитање школа мора да подпомаже. Она има задатак, да од те деце образује ваљане грађане, праве чланове свога народа и своје цркве, којој до последњег дана треба верни да остану.

Школа мора сваког човека приправити шта му ваља знати, шта треба да чини и од чега да се клони. Даље ваља да зна, где се он свему доброме може да научи — где ће право добро тражити па и наћи, а вађено на срећу своју примењивати. С тога ваља све оно, што се из науке хришћанске у народној школи учи, добро протумачити и показати деци у тој науци ризницу неоцењеног моралног блага. Тим начином ваља поступати и са осталим предметима народне школе, јер сваки предмет разумним предавањем даје снагу човеку, да зрело мисли и на основу ових мисли и дела своја разборито управља. И кад се тако буде у школи радило онда ће се тек обистинити оно што вели горепоменути немачки мудрац: *„Ја вам велим за таковог ваљаног, вредног, скромног и побожног учитеља или васпитатеља, маџистора или ма какво му име дами, који децу одано, верно обучава и наставља, награде за таковог човека нема, нема новца, којим се може достојно наплатити . . . .“* И на другом месту исти муж вели: *„Ја неznam, које је звање важније и веће, или звање проповедника слова Божијег у цркви или звање учитеља и у школи; ово једно друго условљава.*

Кад још свему овоме додамо, да учитељ подпуно мора бити и образован, да би могао све горње да испуни, онда признати морамо да је позив учитељев врло важан и узвишен и у многоме налику на свети позив свештенички, којег је такође главни задатак учити и просвећивати народ.

Ст. Коновић.
учитељ.

МОЈЕ МЛАДОМ КОЛЕГИ.

II.*)

Примивши писмо твоје морао сам се насмејати твоме јадању, јер унапред знао сам, да ћеш поћи струјом, која захвата мал' не сваког младог учитеља. Не одобравам ти, што се — као што из писма видим — претерано једиш на неудању, која ти је задесила твоју радњу. Треба да те блажи помисао, да кроз ту „метаморфозу“ пролази скоро сваки учитељ и ти треба да се стараш, да из тога преображаја изађеш прекаљен.

Већ после неколико месеци твога учитељевања тужиш се како ти твоја радња ни близу неодговара твојим жељама; твоји унапред лаконислено сновани планови изсазли су као сапунски мехурићи. Ал' тако је то било брата скоро код сваког учитеља, и који би се кроз ту школску

*) I. в. бр. 21. и 22. овога листа од године 1883.

Сцилу и Харибду могао срећно да извуче, тај би се онда могао справом назвати добар учитељ. — Најзад све то треба да те увери да бити учитељ, образовати дете за разумнаи поштена човека, од грубе материје створити „алемкамен“ — да је то леп, узвишен али, као што си се већ осведочио, и тежак задатак.

Твоје ми писмо још и то казује, да се ти жестиш што не можеш од себе „напречац“ да створиш изврсна учитеља. Ја те без да ти ласкам морам јавно похвалити, што тежиш за својим усавршавањем; само те молим као свога друга да избијеш из твоје главе ту „фиксу идеју“ да се то даде постићи док удариш дланом о длан. Треба томе дуг низ година :

Ево фала Богу већ више година учитељујем, радо се разабирам за узор учитеље желео би видети њихов рад у школи и чути њихове мисли о школи; па поред свију наших добрих учитеља, којих фала Богу има доста на броју — не могах никако да нађем изврсног учитеља!

Ја не могу себи да пожелим већу славу, него кад би могао постати извршним учитељем. Немој мислити да врло мало желим; ја желим велику реткост, ја желим славу, која се не добија ни за новце, ни из љубави нити од људи, она је само плод големога труда и челичне воље зачињена дугом низом година. Ја би радо отишао ма куда далеко, само кад би знао да ћу тамо моћи наћи изврсну школу, у којој би се науживао слушајући и гледајући, како у такој школи дела изврстан учитељ. Волео би видети, шта ради међу својим ученицима такав један вештак — учитељ! Волео би чути и видети како он обрађује поједине предмете својим ученицима! Истина, да данас за сваки предмет има потанко написаних упутстава, али је то ипак мртво слово, — а ја би живу слику! Ако је неко читао какву српску трагедију, то се је науживао док ју је читао, па ипак није с тим задовољан, он би да то што је читао види, како израђује вештак на позорници.

Ваљано учитељевање мал ако није и од овога још теже.

Представите себи нпр. једну шесторазредну школу. У таковој је школи силесија деце, и ја би у њој волео видети изврсна учитеља како располаже својом снагом; како изналази „златну средину“, једном речју: како води ову замршену машину не само без погрешке и запињања него изврсно, величанствено, вештачки! То би ја мој млади колего желео видети. Тек у такој школи могла би се видети права способност и право знање. Веруј ми, да управљање једном регементом војника играчка је према ваљаном управљању у школи.

Све ово навео сам ти с тога, да ти покажем шта то значи бити изврстан учитељ. То се постизава само великим напорима и трудом и неограниченом оданошћу према своме звању; па ипак врло ће нас мало бити, који ће се моћи назвати извршним учитељем. Није, друже, одма изврстан онај учитељ, који пише расноврсне педагошке расправе или школске књиге, по томе га несмеш оцењивати какав је учитељ; мораш му у школу завирити, слушати га како ради и тек по томе — ако се у томе разумеш — можеш га оценити.

А сад ћу да пређем на твоју сувишну ревност, за коју сам ти

у моме последњем писму рекао: да је треба да чуваш за потоње дане. — Недавно сам имао разговора о тој теми с мојим једним добрим пријатељем, који је такође учитељ; и од њега сам у тој ствари ово чуо: као што ти је познато — говораше ми мој пријатељ — да сам био у препарандији доста слаб ђак, то сам поставши учитељем хтео се да покажен као вредан учитељ. Дневно сам проводио с децом у школи по 10 часова. Као холоуја јурио сам у настави заборавивши, да предамном седе малена и неразвијена дечица. Онда нисам хтео ни да чујем, — говораше ми пријатељ, — да се лаганим ходом може што ваљано постићи. Јел' да је то абсурдум? питаше ме он. Ја сам ћутао. Ал ево ја признајем настави он — да сам тако радио. Па још кад се приближивао испит, е, онда да сам могао и ноћу би држао предавања, само да од мојих ученика створим — али нисам знао ни сам шта! Радио сам снагом, коју не може дати никакво крштено створење осим учитеља; али онако још и данас вапијам за мојим онда изгубљеним здрављем; па да сам тиме користио школи не би ми било ни по јада; али овако оштећена је и школа и ја. Ја сам и онда као и данас знао да то педагогија забрањује али ја сам то багателисао; био сам неверан и хтео сам у мојој школи да створим нешто особито! У мени је био демон, који ме је гонио напред. Ја сам хтео да створим изврсну школу: а од мене изврсна учитеља; хтео сам да покажем, шта све може учинити претерана ревност!

Као што видиш — настави даље, ја сам се у мојој радњи врло преварио; јер и поред моје најбоље воље и највећег труда нисам могао моју школу да створим изврсном! Жртвовао сам сву своју снагу; нисам жалио ни највеће благо — своје здравље, само да би школу моју могао створити угледном, па поред свију тих напора не мога постићи цел своју. Научен својом сопственом штетом кад нехтедох туђом заверио сам се свечано: да ћу у будуће бити умерен у послу.

Ја сам се мој млади колего чудео приповедању мога пријатеља и како смо врло интимни то се неустручавах запитати: шта је био главни узрок да је тако лакомислено жртвовао себе и ону дечицу? Ја сам истраживао узроке — настави он — тога зла, у које радо упадају многи наши млади учитељи. Искусио сам на себи, да су ме на тај корак навели следећи разлози: моје сопствено честољубље, и друго да се покажем свету као сувише вредан. То су зли дуси, који скоро сваког човека у своје окове окувају.

Но има — рече — случајева, да и највеће нерадише развијају кад и кад сувишну ревност своју.

Ту мислим оне учитеље, који преко целе године не раде у школи ништа и тек на неколико недеља пред испит навале ови бездушници на сироту децу, то не уче и муче од јутра до мрака. Оваки учитељи су прави мучитељи!

Како је мој пријатељ у своме говору дотакао се и школских испита, којих се важност у данашњем добу доводи у велику сумњу, запитам га: како он мисли о тим школским испитима? По моме мишљењу — рече — испити су главан узрок, да учитељи наваљују прекомерно на децу, само што то једни чине неколико недеља, а други преко целе године само

да испит што сјајније испадне. Па томе рекох му нису криви испити него учитељи, који заборављају, да школа треба да учи за живот а никад и ниошто за испит. Тако је рече — само треба да знаш, да се код нас у томе полаже већа важност на формалност него на саму ствар. Учитељ, који своју школу добро „обрихтује“ за испит, добиће веће признање, него учитељ, који се неосврће много на испите. Школски су испити још врло добра прилика за оне, који оће учитеља да повижују и срамоте. — Зарад здравља наше дечице и напредка школиног као и очувања угледа учитељевог крајње би време било, да се испити апсолутно збришу. Нека се измишљавају сви други могући начини, по коме ће се моћи видети шта је и колико је учитељ радио у школи — кад мислимо, да без тога школа не може бити, само не јавне испите, на коме свако оће да се прави важан и учен, а све на моралну штету деце и понижење учитељево *)

Мој пријатељ свршио је свој говор и ја му се лепо захвалим с молбом, да ми дозволи, да те његове доживеле догађаје саопштим теби; мој млади колего. Он ми је то драговољно допустио, јер жели, да се ти користиш туђом штетом, па да не будеш претеран у школском послуј проводи одређено време у школи с одушевљењем и радошћу, обављај свој посао, па ћеш више користити, него да си у стању брегове покретати.

Само онолико ради, колико од тебе тражи Бог и закон, а више ниошто.

Још на једну важну околност имам да те упозорим мој млади колего — али о томе други пут.

Ст. Кер, 1883.

А. Р. П. учитељ.

*) Не слажемо се са мњењем писатељевим у погледу на испите. Јавни испит је најгоднија прилика, да се родитељи увере о радњи учитељевој и о напредку дечијем и да се у области одржи заузимање за школу. У осталом, који учитељ савестно и са љубави ради преко целе године око васпитања и наставе својих ученика, томе није нужно „обрихтовати“ и наваљивати на децу да пред испит више уче. Ако има каквих мана по селима о испитима настојавати ваља да се оне одклоне, али зато још нетреба јавне испите укидати, него их ваља на крају сваке полгодине по пропису држати. В

ОКСИД УГЉИКА.

(Из школске хигијене.)

Оксид или моноксид угљика, CO , гас је без боје и мириса, само је мало лакши од атмосферског ваздуха и због тог се врло лако измеша с њим. Може да се запали и сагори тада лелим плавим пламеном у диоксид угљика, CO_2 , који се обично, ако и погрешно, назива угљена киселина. Оксид угљика постаје кад угљен гори, а не приступа му у довољној мери ваздух. Постаје још и тада, кад диоксид угљика прелази преко усијаног угљена. Усијаним оксидима метала одузме лако њихов кисик и због тог се служе њим врло добро и врло корисно при добијању метала у високим пећима. Али оксид угљика је још и врло опасно тело и не прође ни једна зима, а да му не постану жртве више мање људи. Познато је из новина, како су два инжењера, који су имали да чине неко извиђење на Готхардској жељезници, у Гешенену постали скоро жртвом тога отрова. Више дана био је један од њих у највећој опасности живота

Не давно смо читали, како је нека жена у Билу умрла од угљиковог оксида, који се развијао из утије, што се угљеном греје. Пре неки дан имао је у неком пруском селу новоизабрани учитељ да се уведе у звање. Ради тога приспео је школски надзорник, али учитељ се није јављао и кад после неког времена загледаше у учитељев стан, беше исти затворен. Обише врата и нађоше три лица т. ј. целу породицу, онесвешћена у њиховим постељама. Брза лечничка помоћ повратила их је у свест и спасла их. Читава се несрећа догодила с тога, што су кључ на пећи затворили пре времена.

Сличне вести доносе новине сваке зиме и ипак се непрестано догађају несретни случајеви.

Да крв може своју задаћу да испуњава и да може живот да подржава, морају крвне плочице да се напуне у плућама кисиком. На свом путу кроз тело одаду га оне опет и подржавају тако измену материја. Од живахности те измене материја зависи у првој линији енергија животних процеса. Али веза између крвних плочица (или њиховог црвеног пигмента, хемоглобина) и кисика сасвим је слаба, као што и мора да је јер кисик треба да се уступи телесним деловима, а оксид угљика има то фатално својство, да може кисик из крвних плочица да истисне и на његово место да ступи. Тим изгубе крвне плочице своју функциону подобност, јер оксид угљика пре ће да привуче још кисика себи, него што би га одао. Пошто је ново једињење између крвних плочица и угљиковог оксида тако јако, да га кисик не може да раздвоји, то је већ због тога удисање онога гаса врло опасно. У првом од горе наведених случајева унели су тешко оболеломе у жиле свежу кисиком обилну крв, коју су себи раденици дали пустити и тиме су му очевидно спасли живот.

Међутим није непосредна опасност живота једино, чиме нам прети оксид угљика, него његовим утицајем постају и *иотајне болести*. Не догађа ли се зар често, да се иначе здрави људи преко зиме туже да их глава боли или да им је пролазно мука! Није ли можда оксид угљика једини или главни узрок тих невоља? Скоро све ваљкасте пећи имају тако зван кључ. Те пећи су обично мале у размери према величини собе, коју треба да греју, на њима је обично и много гвожђа, које своју топлоту брзо ода околини. Пећ се брзо охлади и само кад се кључ заврне, док је још топла, задржи се некако дуже топлота. Том приликом се не ретко догађа, да се кључ пре времена заврне, а увек је пре времена све дотле, *догод се још усијана жеравица налази у пећи или у самлучегу за цешео под роштиљем*. Нарочито кад се употребљује гориво, које даје много пепела, као што су неке врете кокса, а и тресет, онда остају усијани делови угљена по неколико сати у пепелу, који их чува да не охладе и да се не угасе. Али кроз порозан пепео пролази ваздух, па и ако то бива споро, ипак је то један извор за оксид угљика. Нешто од тога отрова уђе у собни ваздух, становници га удишу, па и ако је то само мало, то ипак смета неком делу крвних плочица, да се напуне кисиком, оксидација у телу постане спорија, измена материја, храњење је спречено, и ако то иде тако дан у дан, онда може укушно дејство да буде врло фатално. Тада обично на-
ступа сем непосредних невоља, као главобоље и муке, оскудно стварање

крви и тиме тако звана несташница крви, бледобоља. Што је слабија нарав онога, који је изложен том потајном тровању и што се исти више задржава у својој соби, у толико озбиљније болова и у толико мања бива подобност за рад. (Свршкће се.)

ШКОЛСТВО У БИВШОЈ КРАЈИНИ

за школску годину 188²/₃.

Други комад „Službenog Glasnika“ од ове године донео је статистичке податке о стању школства у бившој крајини за школску годину 188²/₃, од којих најважније саопштавамо нашим читаоцима.

У *учитељску школу у Петрињи* уписало се 118 приправника, а концем школске године их је било 113. По вери су били 65 римокатолици и 52 православни (а 1?). Из крајишке имовне, узгојне и образовне закладе уживало је 99 приправника штипендије по 200 фр. на годину. Испит зрелости полагао је 31 кандидат, а положише га 30 (отуд 6 с одликом.) Учитељски збор састојао се из 1 равнатеља, 1 православног катихете (римокатолике је настављао катихета тамошње мале реалке), 4 учитеља и 1 учитеља гласбе.

Српска гимназија у Карловцима имала је од свију средњих завода највећу књижницу за учитеље, т. ј. 4484 свезака и 1805 свежчица. Највећу књижницу за ученике има велика реална гимназија у Раковцу: 1739 свезака и 137 свежчица (а у Карловцима 636 свезака и 177 свежчица.) И са училима је карловачка гимназија добро снабдевена, она има наиме 182 апарата за физику, 251 комад за зоологију, хербар, 1010 комада за минералологију у геологију, 57 слика за природопис уопште, даље за географију и историју 30 карата, 6 атланата, 2 глоба, 1 телуриј и 140 слика и најпосле за геометрију 30 модела.

Учитељско особље састојало се у малој реалци у Петрињи из 8, у малој реалци у Митровици из 8, у великој реалци у Земуну из 15, у великој реалној гимназији у Раковцу из 16, у гимназији у Госпићу из 10 у великој гимназији у Винковцима из 14 и у српској гимназији у Карловцима из 13 лица.

Број ученика је износио у свима тим гимназијама и реалкама свршетком школске године 996. Највише ученика било је у карловачкој гимназији (208.) Од укупнога броја ученика отпада на реалке 374, на гимназије 554, на реалну гимназију 74 (у суми 1002, а треба 996 као озго. У.) Према предидућој години повећао се број ученика за 1·8%, али број реалних ученика пао је за 7%. Будући да су средње школе имале свега 44 разреда и 84 учитеља, то просеком отпада на један разред 22·8, и на једнога учитеља 12 ученика. У укупан број урачунато је и 30 девојчица, од којих су 4 полазиле малу реалку у Петрињи, 7 малу реалку у Митровици и 19 ниже разреде реалке у Земуну.

По вероисповести било је ученика римокатолика 484, православних 455, евангелика 6 и израелићана 51. Ових последњих било је највише (њих 30) у Земуну. Сем у Карловцима била је већина православних још у Митровици (41 према 24.)

По завичају било је ученика из бивше крајине 707, из Хрватске и Славоније 166, из Угарске 95 (највише у Карловцима, т. ј. њих 59, после у Земуну њих 20), из западне Аустрије 7 и из иностранства 21. Од ових последњих припада Србији 12 (Земун 7, Митровица 3, Винковци 1, Карловци 1), Босној 5 (Раковац 3, Госпић 1, Карловци 1), Немачкој 1 (Петриња), Црној Гори 1 (Карловци), Румуњској 2 (Земун.)

На испиту зрелости проглашени су у великој реалци у Земуну 1 ученик за зрелог с одликом, 4 за зреле, 1 за незрелог, у Раковцу 4 за зреле с одликом, 3 за зреле и 3 за незреле, у Винковци 3 за зреле с одликом, 4 за зреле и 1 за незрелог, у Карловцима 2 за зреле с одликом, 5 за зреле и 3 за незреле.

Трошак за издржавање учитељске школе у Петрињи износио је 10 926 71 фр., мале реалке у Петрињи 9101 94 фр., мале реалке у Митровици 8517 41 фр., велике реалке у Земуну 15 967 56 фр., велике реалне гимназије у Раковцу 19.349 79 фр., гимназије у Госпићу 9632 52 фр. и велике гимназије у Винковцима 17.234 11 фр. За карловачку гимназију није стављена дотична свота.

ТРИ ПРИЈАТЕЉА.

Неки човек имао је три пријатеља: двојица од њих беху му врло драги, трећи му беше равнодушан, и ипак му је био искрено привржен. Једнога дана позову га пред суд. Ма да беше невин, оптужише га, да је учинио неки велики злочин. — Он се обрати пријатељима: Ко ће од вас да пође са мном и да сведочи у моју корист? Тешку оптужбу подигоше противу мене и ја требах обране.

Први пријатељ се извинио, да не може у овај мах да га прати, јер има друга посла. Други дође ш њим до врата судске зграде; ту се заустави и врати се, страх га је, рече, да излази пред судију. Трећи, од кога се најмање надао, уђе, подиже глас у његову корист, и сведочио је да је невин тако убедљиво, да га је судија ослободио.

И човек има три пријатеља на овоме свету. *Новац*, најдражи његов пријатељ, остави га у часу смрти и не полази ш њим. *Родители и пријатељи* отпрате га до гроба и враћају се у своје станове. Трећи пријатељ, који му је често најмање бриге задавао у животу, то су *његова добра дела*; ипак му остају она једино привржена и говоре у његову корист, кал после смрти дође пред суд јавнога мњења.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(Београд) Главни Просветни Савет решио је на свом састанку од 23 Фебруара, да се „Хемија за средње школе“, што ју је написао по Прохазки М. Петровић, професор српске учитељске школе у Сомбору, уведе као учебник у средње школе у српској краљевини. Пре тога на састанку од 15. Фебруара примио је Гл. Пр. Савет и књигу „Свиларство“ од истога писца као удесну за књижнице средњих и основних школа и за поклањање ученицима више основне школе у оним крајевима, у којима се гаје свилене бубе. — У новим крајевима краљевине Србије било

је г. 1883. по новом Милићевићевом делу, које на другом месту помињемо, 5 средњих и 72 основне школе и то: у вишком округу 3 средње, 27 основних, у пиротском 1 средња и 23 основне, у врањском 1 средња и 11 основних и у топличком 11 основних школа. На свима тим школама радило је 95 учитеља и 38 учитељица, а ђака је било свега 5,336 (4,551 ученик и 785 ученица).

(Из Босне) јављају, да је земаљска влада издала наредбу, по којој се у српским вероисповедним школама у Босни не смеју употребљавати друге књиге ван оне, што их влада препоручи. Међу тим препорученим књигама налазе се хрватске читанке штампане у Загребу. Али не само да те читанке као *хрватске* немају места у *српским* школама, него оне нису написане ни у православном вероисповедном духу (већ напротив у римокатоличком), а ми држимо, да у тим српским школама бар главна књига — а то је читанка — мора носити српски и вероисповедан карактер. Од пречасне консисторије и свести наших општина у Босни се надамо, да ће хтети земаљску владу обавестити о неоправданости уважања хрватских читанака у наше основне школе.

(Загреб.) Кр. земаљска влада, одељење за богоштовље и наставу, задало је од своје стране овогодишњим поджупанијским учитељским састаницима на претрес ово питање: „Приговара се народној школи, да градивом, који је прописан садашњим наставним планом, преоптерећује школску младеж. Да ли су ти приговори с педагошко-дидактичког гледишта оправдани, те ако јесу, како би се могао наставни план обзиром на врсту народних школа, односно обзиром на број учитеља на појединим школама преиначити, а да се ипак циљ народних школа не промаши.“

(Вуков правопис.) Као што „Књижевна Смотра“ дознаје увела је босанско-херцеговачка влада у све своје школе фонетички (Вуков) правопис. Како и далматински књижевници пишу тим правописом, то је сада етимолошки правопис ограничен само на Хрватску.

(Панчево.) Срби у Панчеву нису од више година учествовали у муниципалном већу, а сад су опет у исто ступили на основу споразума са својим немачким суграђанима. У дотичном уговору наводи се као пета тачка ова: „Из узрока тога, што је у смислу постојећих закона једна од првих задаћа народне школе, да децу васпитава у духу религије, а ова задаћа до сада усљед погрешног схватања закона од стране школских органа није извађана као што треба, то да се свака овамо спадајућа тежња конфесијоналних општина, која се тиче деце у основној школи, у оквиру постојећег закона најобилније потпомогне.“

(Будимешта.) Управљајући савет колошварске препарандије управио је петицију на министарство, у којој моли, да се и учитељским приправницима дозволи, да својој војничкој дужности задовоље као једногodiшњи добровољци. Чујемо да се више државних препарандија придружило тој петицији. — Г. Хенрик Гунде, који је више година био додељен комисаријату за свиларство у Сексарду, те је отуд и многим нашим учитељима познат, наименован је суплент-професором за струку природописну на мађарској гимназији у Новоме Саду.

(Ковин.) Учитељ Рогожарски стављен је у пензију са пуном платом. Служио је 46 година, и то у Ковину 23 као примеран учитељ, због чега му је и општина по налогу жупанијском без противљења дала целу његову плату као пензију.

(Где је рођен Коменски.) У Линднеровој енциклопедији педагогије наводи се, да је Коменски рођен у околини Угарског Брода у Моравској, јер се не зна тачно место, у ком се родио славни педагог. То место ваља тражити у Комни на „Миличковом грунту“ — тако доказује Ф. Кожелуха у „Часопису оломучког музеја“. Право име Коменсково је по том испитаоцу Јан Миличка; породично име Миличка претворено је у Амос (лат. амаге = миловати), а Коменијус узето је од родног места Комене.

(Бугарска.) У Пловдиву у Источној Румелији почео је да излази педагошки журнал под насловом „Училиштен дневник“. Издаје га и уређује дирекција народне просвете у Пловдиву. Исти доноси у својој другој свесци извештај о стању школства у Источној Румелији концем школске године 188²/₃. По томе има свега 1696 народних школа са 82,991 учеником и са 2242 учитеља. Средњих школа има свега 37 са 2999 ученика и 110 учитеља. — Сем тога има 4 гимназије: две мушке у Пловдиву и у Сливну, и две женске у Пловдиву и Старој Загорј. Штипендиста је било 180 у провинцији, а 58 у иноземству. За издржавање 4 државних школа, за потпоре, штипендије и за учитеље потрошило се прошле године свега 1.389,051 франака.(Н.) — Женско друштво у Пловдиву намерава да отвори забавиште за малу децу. — Поменули смо у прошлом броју „бунт“ гимназиста у Пловдиву. Исти се завршио решењем дирекције просвете, по ком се на неопредељено време затварају 3., 4., 5, 6. и 7. разред пловдивске гимназије. Међутим је одмах изишло и друге решење, којим се поново отварају сви разреди сем шестог, који остаје затворен до даљег наређења. Жалосно је да се такви „бунтови“ појављују и по другим бугарским заводима. Тако се јавља за „бунт“ реалаца у Сливну, „бунт“ реалаца у Рушчуку, „бунт“ гимназиста у Габрову. Наравски да се сви ти „бунтови“ свршују са великом штетом ученика и њихових родитеља.

(Марибор.) 29. Фебр. представили су се у Бечу словеначки посланици Гедел, Бошњак и Раич министру просвете Конраду са молбом, да изволи наредити, да се у учитељској школи у Марибору заведе словенски језик као наставни језик. По дугом доказивању и убеђивању обећао је поменути министар, да ће строго на то пазити: да сви учитељи у учитељској школи морају знати словенски, а приправници ће сем из граматике морати још из ког другог предмета да полагају испит на словенском језаку, да тако покажу не само теоретично, него и пратично своју способност, да настављају словенским језиком.

(Ретка узајмност.) Под тим насловом доноси кикиндска „Садашњост“ вест, да је мокринско општинско претставништво изабрало за општинског бележника тамошњег немачког учитеља Петера Лауба, а немачки школски сто поставио је привремено на усљед тог избора упражњено учитељско место православног капелана г. Васу Кадића.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

4. *Краљевина Србија Нови крајеви Географија — Орографија — Хидрографија — Топографија — Археологија — Историја — Етнографија — Статистика — Просвета — Култура — Управа* *Нашисао М. Т. Милићевић. У Београду штампа и издање кр. срп. државне штампарије 1884. Вел. 8^о с. XXXVIII. и 485. Цена 5 динара.*

Кад кажемо да је ово дело продужење дела „Кнежевина Србија,“ које је од истога писца г. 1876. изашло, онда смо уједно навели његову важност и вредност. У њему се опширно у свима на наслову наведеним правцима описују четири нова округа (нишки, пиротски, врањски и топлички), који су припали Србији услед берлинског уговора г. 1878. и који обухватају простор од мал' не 200 квадратних миља. Лакшег оријентовања ради додата је књизи карта тих округа. Нит' можемо, нит' је наша задаћа, да пишемо опширан приказ тога монументалног дела, али можемо да кажемо, да се дивимо огромном труду, који се морао у исто да уложи. „Кнежевина Србија“ са овим својим наставком остаће за дуго најглавнији извор за све оне, који хоће Србију да познаду.

5. *Српски правопис за школску потребу саставио Стево Чутурило. Панчево 1884. Наклада књижаре браће Јовановића. 8^о с. 44. Цена 18 н.*

Право вели писац у свом предговору, да „Срби пишу свој језик неправилније но икоји други народ, при свем томе, што је српски правопис лакши но иједан на свијету.“ За узрок томе сматра, што је мало њих, који ће се потрудити, да га науче-у погрешну мњењу, да тако лака ствар кас што је српски правопис не треба да се учи, али „у науци ништа није толико лако, да га не треба учити.“ Ма да и ова брижљиво израђена књижица г. Чутурила показује, да ни међу позваним књижевницима не влада још потребно јединство у правопису, то је ипак тих ствари тако мало, да ће „Српски правопис“ бити од велике користи не само школама, којима је најпре намењен, него и сваком писменом Србину. Излагање је врло јасно и поткрепљено добро изабраним вежбама. Особитој пажњи гг. учитеља препоручујемо одсек о интерпункцији, против које се тако много греша.

6. *Педагогија према другим наукама (Извештај министарству просвете и цркв. послова) од Ј. Миодраговића. Прештампано из „Учитеља.“ Београд 1884. 8^о с. 72. Цена 50 пара дин.*

Писац доказује у овом свом извештају, да педагогија онаква каква је данас није наука и показује принципе, по којима би она морала да се изради, па да заслужи то име. На последњим странама обзире се писац критички на предавања, што их је слушао на свеучилишту у Лајпцигу, камо га је послала као државног питомца српска влада, којој је тај извештај и поднет.

7. *Урођеност или моћ наслеђа од Л. Бизнера, превео Ј. Миодраговић. У Београду 1884. Вел. 8^о с. 68. Цена 1 динар.*

О теми, која се у овој књизи расправља, писало се у новије време врло много. Заиста ће данас бити мало њих, који ће одрицати да постоји наслеђе како физичких тако и духовних особина. За доказ томе навађају

се у горњој књизи врло многи примери. Наиме за педагоге постоји више него један разлог, да се са тим чињеницама упознају, само треба да се чувају, да им не дају већу важност, него што ју оне имају. Српски превод је врло добар.

Р А З Н О.

(*Није још изумрло право родољубље.*) Г. Ђ. Аћимовић трговац у Београду понудио се српском ученом друштву, да о свом трошку подигне пристојан споменик на гробу Доситијевом. Повуду ту примило је српско учено друштво с највећом захвалношћу, само је замолило врлога родољуба, да се претрпи са извршењем, док друштво само не буде на чисто, где ће се коначно сместити кости Доситијеве, Вукове и других врских просветника.

(*Школски барјак у Јамени.*) На св. Саву одслужио је св. литургију наш општељубљени г. Д. Јеврић парох, а уз то је присуствовао многобројан народ. По заамвоној молитви освећена би икона св. Саве, коју је овд. срп. цркв. општина за школу купила и затим се ишло с литијом у школ. здање, а икону је св. Саве носио један граничар. По освећењу водице говорио је житије св. Саве г. Жарко Јеврић матурант и уједно разложио значај ове светковине, који је врло пажљиво саслушан. Затим је неколико школске деце декламовало на највеће задовољство публике. По том је г. парох предложио присутним, да овд. школа треба да има свој школски барјак и да сваки по могућству прилог учини. Народ је овај предлог драговољно примио и у готовом новцу прилога паде на 30 фор, а многи обећаше и у храни. На овом лепом дару и узвишеној замисли овд. г. пароха, ја са својим ученицима ево овде свима најсрданије благодарим и молим Бога, да се и друге срп. општине угледају на овд. парохијане, те да и оне увек пред очима имају српску свест и љубав према својој школи. У Јамени 12. Фебруара 1884. Ч. Вукајловић, учитељ.

(*Ст. Врбас Г—ћ.*) Свесна црквеношколска општина овдашња увидевши да код нас има много сиромашне школске дечице, која су оскудна на оделу, а по школском закону свако дете за школу способно у школу ићи мора, то је решила у својој главној седници пре Божића пр. год., да се у цркви обноси трећи тас свагда о већим свецима у корист заодевања сироте школске дечице, као и ово: кадгод свечано ко захтева пратњу свога мртваца са једном школом, има у горњу врху положити 50 нов., ако је пак са две школе, онда има положити 1 фор, а. вр., за тим од сваког жениха са стране има се при венчању једна форинта добити. По овом закључку иде један од наших учитеља свагда о главнијим свецима и носи по цркви трећи тас, у који је досад пало око 11 фор., а од истог новца је купљено одело једном мушком детету, а једном опет чизме. — Но овдашњи учитељи увидевши да ће овим поступком ићи врло лагано са заодевањем школске сироте дечице, реше се, да о Сретенију о. г. држе једну игранку у корист заодевања сиромашне школске дечице, а договоре се са овдашњим врлим родољубом младим трговцем Митом Цвејићем, да исти смер остваре. На тој игранци се искупи најбољи свет нашег грађанства и провело се до зоре весело. При овој игранци пало је од улазница 30.22 фор., а добровољних прилога је било 8.48 фор., свега дакле 38 фор. 70 нов. Имена прилагача су ова: Г. Г. Милан Поновић подбележник 80 нов., Рот (немачки свештеник) 60 н., Мокри Виктор бележник 40 н., Мита Цвејић 1 ф., Василије Михајловић 1 ф., Млаген Кадиф 40 н., Недељко Станков 40 н., Ендрик Кол 60 н., Адам Перин 20 н., Паја Бојач 20 н., Анча Маријанова 10 н., Арсен Маријанов 40 н., Јавко Бобић 20 н., Аца Михајлов 50 нов., Јован Стефановић из Ст. Кера 60 н., Пера

Ђирић 10 н., Лаза Секички 10 н., Љуба Којић 10 н., Сима Којић 10 н., Милош Којић 10 н., Петар Гајинов старији 8 н., Шандор Кунић 20 н., Ђока Поповић 10 н., Лазар Вујић 20 н. Свима овим врлим родољубима најтоплије се захваљује одбор. Расхода је било 18.05 фр., дакле чисто 20.65 фр. Отуд је приређивачки одбор купио за њих 17 деце штоф за одело, и из нових добровољних прилога (М. Цвејић 55 н., В. Михаловић 20 н., један учитељ 10 н.) двома девојчицама ципеле. — Још имјам на поменути, да овдашња српска општина диже нову школу код српске цркве преко канала. Исту школу примио је на себе овдашњи прост али врло ваљан Србин Новак Којић, да је подигне и од њега се потпуно надамо, да ће је тако ваљано подићи како ће служити на дику њему, потомству његовом а и овој врло ваљаној општини српској.

(Дар.) Његово Високопреосвештенство Господин Емилијан Кећелац епископ вршачки изволио је и ове године претплатити „Школски Лист“ осим за себе још и за народну школу у Ст. Молдави и за Косту Живковића учитеља у Вешенову. У име обдарених нека је изречена преосвећеном господину епископу топла захвалност.

(Слобода народности у Русији.) Руска влада издала је наредбу, да се фински народни језик употребљује слободно како у школама тако и код судова и других власти. Вест та побудила је у целој Финској велику радост.

(Књижевна вест.) Г. Спиридон Угреновић српски учитељ у Петрињи јавља, да ће о цветима о. г. изаћи из штампе књига: „Најподнија сбирка духовних пјесама“, које се на празничне дане у цркви преко године певају. Књига ће изнети 3—4 табака, а цена јој је 25 н. Претплата се шаље писцу.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Привр. учитељица у Орловату Софија Будимлића наименована је дефинитивно за учитељицу у истом месту. Сврш. приправник Јеврем пл. Миковић постављен је за учитељског суплента у Сентомашу, сврш. приправница Лепосава Илића за пр. учитељицу у Сежекину, а бив. учитељица у Темишвару Кат. Суботићка за учитељицу рада у Панчеву.

НОВЕ КЊИГЕ.

Краљ Милутин у српским народним песмама. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду 1884. 8° с. 5f. Цена 15 новч.

Српски јунаци у народним песмама. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду 1884. 8° с. 51. Цена 15 новч.

Милошева или устанак Милоша Обреновића на Сулејман пашу Скопљак у години 1815. или ослобођење Србије по четири сто и двадесет шестогодишњој патњи и сужањству. Од Јоксима Новаћа. У Новом Саду, издање Аугуста Фукса 1884. 9° с. 87. Цена 20 новч.

Литургија за два гласа. Приредио Мита Топаловић ликовоја панчевачког српско-црквеног друштва и учитељ певања и музике на панчев. вишој девојачкој школи. Панчево 1884. Наклада књижаре браће Јовановића. 18 страна нота. Цена 50 новч.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Г. Јовановићу уч. у Сивцу Лист се школи редовно шаље, али видите на пошти. да ли га можда ко други не прима. Број 3, посласмо поново. — Г. Дан. Г. у Гацком, Штогод се дало употребити штампано је већ — Сл. српској школи у Маишу. Пошто је г. С. Вукашиновић постао међутим управитељ српских школа у Вањољцу, то одсада упућујемо њему намењени лист школи у Маишу. Молимо да нас известите о тачном примању истога.

Још се могу добити сви бројеви од ове године. Цена је означена на челу листа. Још имамо потпуних примерака од „Школскога Листа“ за гг. 1881., 1882. и 1883. Сваки од прва два течаја стаје 1 ф. а. вр., а течај од 1883. год. 3 ф. а. вр.

Издаје и уређује : НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Битерман.